

# POBYT VE VÍDNI (1869–1882)

## DOKONČENÍ STUDIÍ A ZAČÁTEK VĚDECKÉ DRÁHY (1869–1876)



Během letních prázdnin roku 1869 odešel devatenáctiletý Tomáš Masaryk jako absolvent kvinty s rodinou policejního ředitele Antona Le Monniera do Vídně. V září nastoupil společně s Franzem Le Monnierem, kterému i nadále dělal *hofmeistera*, na tamní prestižní **Akademické gymnázium**, které představovalo elitní vzdělávací ústav mezi rakouskými středními školami. Byl zapsán do sexty.

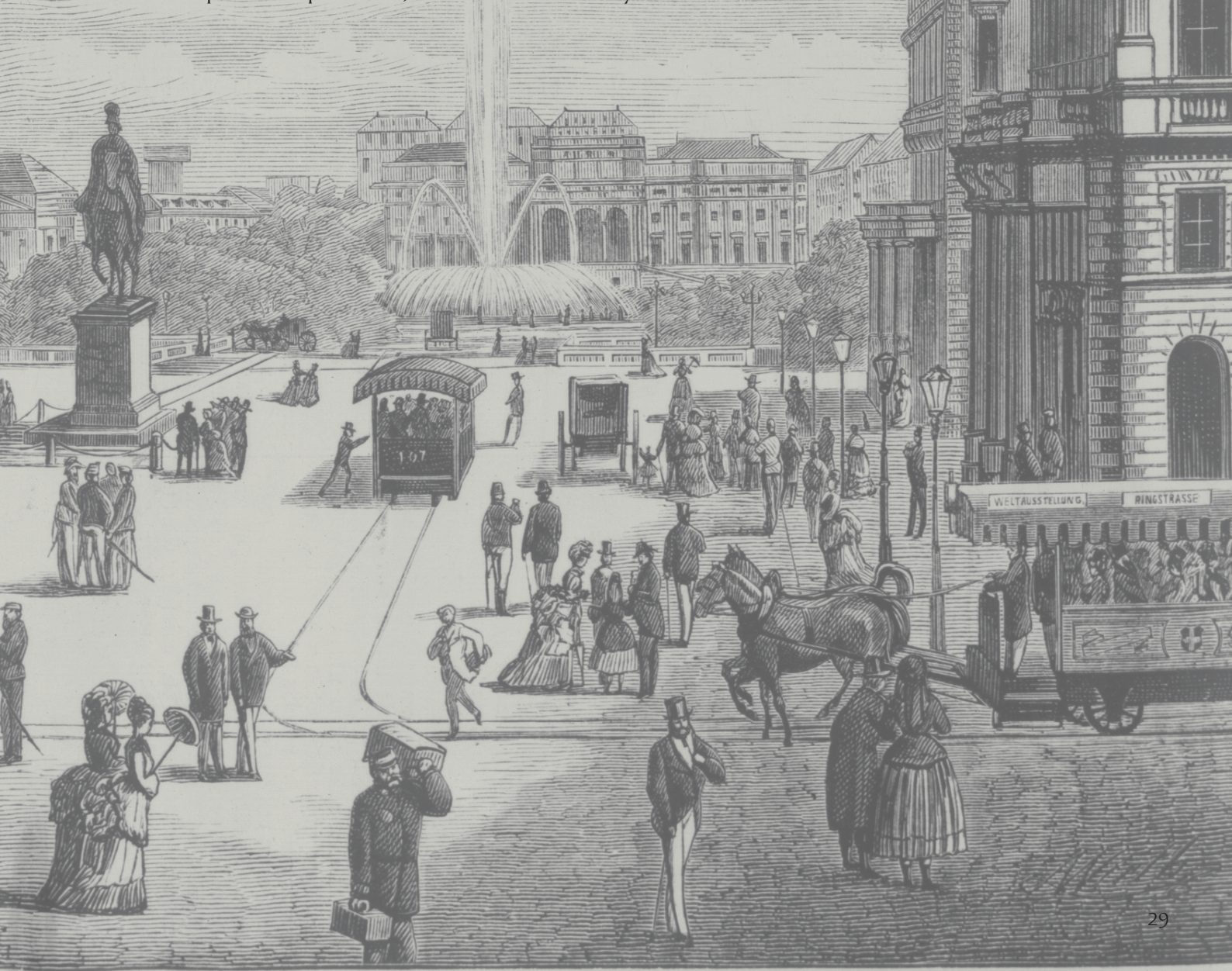
Náklady na studium i pobyt si hradil sám. Od Le Monnierových dostával relativně štědrú mzdu, která mu umožňovala, aby se v hlavním městě dobře oblékal a alespoň zevnějškem se vyrovnával svým spolužákům, kteří pocházeli z nejbohatších vídeňských rodin.

Vysoký štíhlý muž si již tehdy začal pěstovat svoji osobitou image, kterou si udržel až do konce života: skřípec, pěstěný vous, delší volné sako, vázanka. Pouhým oblečením působil dojem vzdělance. Zatímco později v Praze se svým stylem mírně odlišoval od ostatních, ve Vídni plně zapadal do společnosti.

Masaryk se dokázal v prostředí svých spolužáků bez problémů prosadit. Jako mimořádně

inteligentní, přátelský a zábavný mladý muž se stal vyhledávaným společníkem. Ačkoliv se nadále cítil být Moravánem, se svými rakouskými spolužáky vycházel velmi dobře a navazoval s nimi opravdová a trvalá přátelství. Ti ho kamarádsky oslovovali „Massa“. Vážil si jich a dokonce u nich oceňoval jejich poctivé německé vlastenectví, které stálo v ostrém kontrastu s přetvářkou a nadutostí údajného němečtví některých jeho bývalých poněmčených spolužáku na gymnáziu v Brně. Nicméně, němečtví se svými novými spolužáky nesdílel. Když v době prusko-francouzské války ve třídě nadšeně zpívali všenněmeckou hymnu „Stráž na Rýně“, odešel na chodbu a litoval Francouze za jejich porážku.

Masaryk již během prvního roku studia ve Vídni *vstoupil do* vysoškoškolského českého **Akademického spolku**. Byl ve věku univerzitního



studenta, avšak navštěvoval teprve gymnázium. Když to vyšlo najevo, byl ze spolku dočasně vyloučen.

Samotné studium na elitní škole otvíralo Masarykovi dveře k navazování významných společenských kontaktů a pozdější absolutorium cestu k dalšímu univerzitnímu vzdělání. Na škole studovali budoucí ministři, diplomaté, bankéři, průmyslníci. Sám Masaryk se tehdy rozhodl, že se stane diplomatem a zaměřil se na studium cizích jazyků.

Budova *Akademického gymnázia* ležela v městském centru poblíž Ringu (Ringstrasse, Okružní ulice) nedaleko od univerzity i bytu Le Monnierových. Mladý gymnazista to měl blízko do univerzitní knihovny, ve které trávil mnoho volného času, když zrovna nedoučoval svého svěřence Franze. Zcela propadl studiu. Naplno se u něj projevila jeho cílevědomost. Problémy s profesory se ve Vídni již neopakovaly.

Není tajemstvím, že pokroková, kosmopolitní a velkoměstská Vídeň Masaryka zpočátku nadchla vzdělaností a noblesou svých obyvatel a cítil se v ní dobře. Připouštěl si, že v ní možná zůstane trvale.

Po maturitě v roce 1872 se přihlásil na filozofickou fakultu vídeňské univerzity. Studium na ní bylo výrazně volnější než dnes a mezi obory bylo možné v průběhu postupujícího studia dle vlastní vůle přestupovat.

Masaryk se nejprve zaměřil na filologii čili cizí jazyky, zatímco Franz Le Monnier na historii. Jejich cesty se začínaly rozcházet. Záhy ho zaujala *filozofie* – matka věd, od které jsou všechny ostatní vědy odvozeny. Oslovily ho zejména přednášky významného německého filozofa Franze Brentana, který tehdy ve Vídni vyučoval a se kterým se později spřátelil. Bývalý katolický duchovní, který opustil církev, ale nadále se náboženstvím a jeho vlivem na lidské myšlení intenzivně zabýval, mladého studenta nesmírně ovlivnil, zejména jím prosazovaným *aristotelismem*, který s odkazem na antického filozofa usiloval ve vědeckém poznání o racionální a systematické uspořádání pojmů a myšlenek. Podobně na vědu a poznání nahlížel i Masaryk.

V roce 1873 policejní ředitel Anton Le Monnier zemřel. Masaryk získal výborné doporučení a záhy se stal *hofmeisterem* v další, ještě významnější a bohatší vídeňské *rodině* generálního rady tehdejší *Anglobanky Rudolfa Schlesingera*. Začal doučovat jejich syna Alfreda, tehdy gymnazistu v kvintě. Dobře placené místo získal díky Petru Bílkovi z českého *Akademického spolku*, který tehdy v habsburské metropoli provozoval vychovatelský ústav: hledal domácí učitele z řad mladých nadaných studentů k doučování synů z bohatých rodin. Masaryk měl od Schlesingerů zajištěn finanční příjem po zbytek svých univerzitních studií. Dokonce si mohl dovolit vlastní byt.

Adept filozofie tehdy znovu vstoupil do českého *Akademického spolku* a v roce 1875 se dokonce stal jeho *starostou* (předsedou). Současně se začal podepisovat vlasteneckým jménem jako *Vlastimil Tomáš Masaryk*. Sblížil se s *Aloisem Šemberou*, profesorem českého jazyka a literatury na vídeňské univerzitě, a také s *jeho dcerou Zdenkou*, která se na organizaci činnosti spolku rovněž aktivně podílela.

Intelektuálně založená mladá žena byla o devět let starší než Masaryk. Když později odjel do Lipska, zůstávali spolu nadále v korespondenčním styku. Vyměnili si více než sto dopisů a korespondenčních lístků. Mladý muž v nich psal o nejen o svých každodennostech, ale také o názorech, láskách a přáních. Dnes jsou jeho dopisy uloženy v muzeu ve Vysokém Mýtu. Přestavují cenný zdroj informací o životě Masaryka během jeho vídeňského pobytu. Z korespondence Zdenky je zřejmé, že měla o mladého perspektivního muže zájem nejen jako o rodinného přítele a inspirujícího intelektuála. On však její city neopětoval a dokonce ji psal o jiných dívkách, za což se mu od Zdenky dostávalo výtek. „Listy Vaše podobají se hromobití, které se se spustilo nad krajinou,“ odpověděl jí na jeden z vyčítavých dopisů Masaryk.

Univerzitní student ve Vídni se zájmem sledoval český tisk, zejména pražské listy. Dokonce se do nich neúspěšně pokoušel přispívat, avšak brzy pochopil, že jsou ovládnuty klikou, která sama sebe pasuje za role jediných správných mluvčích českého národního hnutí. Psal alespoň pro *Moravskou orlici*, českojazyčné noviny vycházející v Brně.

Počátkem roku 1876 odevzdal na vídeňské univerzitě svoji *disertační práci* na téma ***Podstata duše u Platóna***. Studium úspěšně završil v březnu téhož roku doktorátem z filozofie. V červnu odmaturoval také jeho svěřenec Alfred.

Masaryk začal pracovat na své habilitační práci, která ho měla kvalifikovat na docenta. Chtěl přednášet filosofii na univerzitě. Jako téma pro svoji práci si vybral *Sebevražda jako masový sociální jev přítomnosti* (v německém originále *Der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der Gegenwart*). Přípravu a psaní nové práce ale záhy přerušila odměna od bankéře Schlesingera za úspěšné ukončení středoškolského studia jeho syna. Masaryk ho měl doprovázet na letní cestě po severní a střední Itálii. Následoval také roční pobyt spolu s ním v německém Lipsku a na tamní proslulé univerzitě v akademickém roce 1876 a 1877.

Na straně vpravo: Výpis z maturitní zkoušky na Akademickém gymnáziu. Opis z roku 1925.

Auszug aus dem  
P r o t o k o l l e

der am k.k. akademischen Obergymnasium zu Wien im Monate  
Juli 1872 abgehaltenen Maturitätsprüfung:

S. 47/48

No. 30.

M a s a r y k Thomas, -

geboren zu Göding in Mähren, den 7. März 1850, -

Vater: Joseph, Oekonom in Klobouk in Mähren, katholisch,  
hat die Gymnasialstudien beendet, und zwar: 1. Klasse als  
Privatist des k.k. Gymnasiums in Strassnitz in Mähren, 2. bis  
einschliesslich 5. Klasse am k.k. deutschen Gymnasium in Brünn,  
6., 7. und 8. Klasse am k.k. akademischen Gymnasium in Wien.

Sittliches Betragen: entsprechend.

Religionslehre: vorzüglich.

Lateinische Sprache: lobenswert.

Griechische Sprache: vorzüglich.

Deutsche Sprache: vorzüglich.

Geschichte und Geographie: befriedigend.

Physik: genügend.

Naturgeschichte: lobenswert.

Mathematik: genügend.

Propädeutik: befriedigend.

Reife zur Universität: reif.

Wien, d. 7. Juli 1872.

Adolf Lang m.p. F. Hochegger mp.  
k.k. Landesschulinspektor Direktor.  
Dr. I. C. Hackspiel, Klassenvorst.,  
Exam. f. Mathem. u. Physik.  
Dr. Auer f. griech. Sprache.  
Dr. J. Hauler f. lat. Sprache.  
Berlinger f. Religion.  
H. Fieker f. Geschichte.  
H. Teisler f. Deutsch.

Akademisches  
Gymnasium in Wien.

10.000 Kronen St.

Die Direktion des Akademischen Gymnasiums in Wien bestätigt,  
dass obenstehender Auszug mit den Eintragungen im Protokolle  
der Maturitätsprüfung wörtlich übereinstimmt.

Wien, am 3. Juni 1925.

Der Leiter:  
L. Marcus mp.

Akademisches Gymnasium  
in Wien I. Bez.

## MASARYK JAKO NEVOJÁK

V roce 1870 dvacetiletý gymnazista obdržel povolávací rozkaz k vykonání vojenské služby v rakouské armádě. Díky zásahu Antona Le Monniera k ní nakonec nemusel nastoupit. Nevojákem zůstal po zbytek života.



Ukázka z Masarykova univerzitního indexu z období, kdy se již zaměřil na filozofii.



Vídeňský policejní ředitel rytíř Anton Le Monnier na snímku, který v roce 1873 uveřejnily rakouské noviny Neue Illustrierte Zeitung v souvislosti s jeho úmrtím.

**Index. lectionum**  
quas se frequentaturum rite professus est  
*Thomas Johann Masaryk*

oriundus *Soeding in Moravia*  
patre *Josepho Masaryk.*

Inscriptionem in album			
C. R. Universitatis	facultatis	testatur quaeator	Quo die et quoto tabularum numero inscriptus sit
<i>Vindobonensis</i>	<i>Philosophicae</i>		<i>14. Januarii 1870.</i>
		<i>Alph. L. ...</i> <i>14. Jan. 1870.</i> 	

Constat 10 kr. Oest. W. Et 45.

Tomáš Masaryk jako posluchač filologie na vídeňské univerzitě.





Potvrzení o členství Tomáše Masaryka v Císařské a královské geografické společnosti z roku 1875.



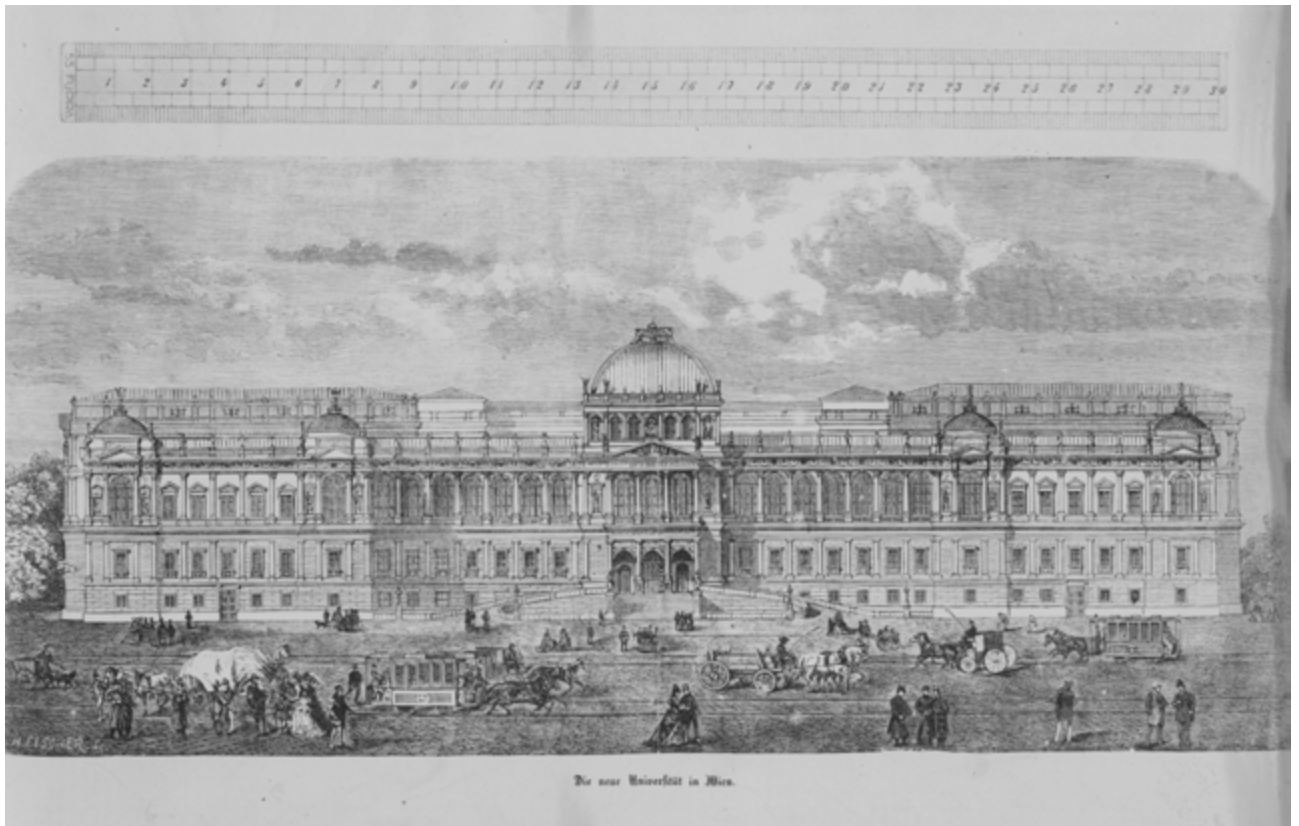
## KOSMOPOLITNÍ VELKOMĚSTO VÍDEŇ

Hlavní město podunajského soustátí bylo v době Masarykova pobytu pulsujícím, otevřeným a intelektuálně podnětným městem se svobodnou atmosférou, čímž příliš nekorespondovalo s tehdejšími poměry v ostatních částech Rakousko-Uherska, pro které bylo naopak typické zpátečnictví, konzervativní uvažování a provinciální omezenost.

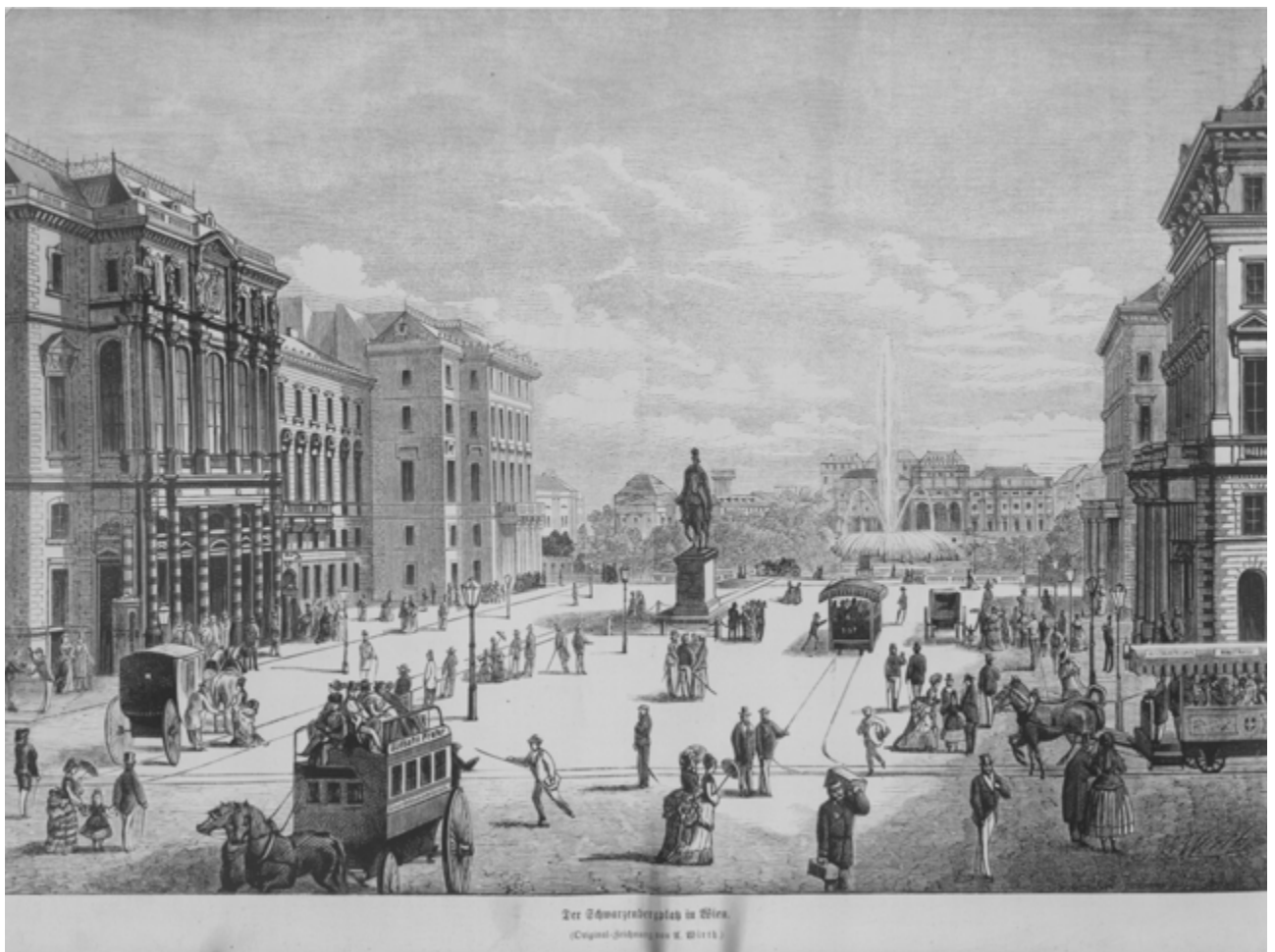
Vídeň se rychle rozrůstala a se svými dvěma miliony obyvatel se stala čtvrtým největším městem na světě (úpadek spojený s odlivem obyvatel přišel až po první světové válce, tehdejšího počtu město nedosahuje ani dnes). Současně se stala jediným skutečně kosmopolitním městem na světě, ve kterém se hovořilo desítkami nejrůznějších jazyků. Vynikala architekturou, velmi moderním stylem života a téměř ideálními podmínkami pro umělce a intelektuály a to nikoliv jen v rakouském, ale v celosvětovém srovnání.

Metropole přitahovala intelektuály, vědce a volnomyšlenkáře z celé mnohonárodnostní říše a rovněž ze zahraničí. Vzhledem k jazykové blízkosti do města přicházeli zejména mladí perspektivní Němci. Ve městě tehdy působili architekti jako Otto Wagner či Ludwig von Förster, umělci jako Johann Strauss mladší či Anton Bruckner, zakladatel psychoanalýzy Sigmund Freud a mnoho dalších. Nejen Praha, ale i mnohé jiné velké evropské metropole působily vedle Vídně téměř ospalým, maloměstským dojmem.

Petice ke znovuzvolení Vlastimila Tomáše Masaryka starostou českého Akademického spolku ve Vídni v říjnu roku 1875.



Nová vídeňská univerzita.



Schwarzenbergské náměstí.



Vídeňské Příkopy v době pobytu TM.





Dům v Schölaberggasse, ve kterém sídlil český Akademický spolek.



Tomáš Masaryk jako čerstvý doktor z vídeňské univerzity. Rok 1876.

## **ALOIS VOJTĚCH ŠEMBERA (1807–1882)**

Profesor českého jazyka a literatury na vídeňské univerzitě (před tím působil také na univerzitě v Olomouci), jazykovědec, překladatel z němčiny a český národní buditel na Moravě. Zakladatel *Matičky moravské*, nadace, s jejíž pomocí vydával v češtině díla moravských autorů. Objevitel zapomenuté hrobky českého rodu Žerotínů v Brandýse nad Orlicí. Zasloužil se o české pojmenování ulic v německojazyčném Brně a zařazení her v českém jazyce v brněnských divadlech. Na snímku sedmdesátiletý Alois Šembera v době, kdy se přátelil s Masarykem. Sdílel s ním jeho názor, že tzv. rukopisy jsou zřejmé padělky a česká kulturní elita to musí veřejně přiznat.



## ZDENKA ŠEMBEROVÁ (1841–1912)

Dcera profesora Aloise Šembery. Narodila se v Olomouci, od devíti let žila ve Vídni. Po smrti otce v roce 1882 se odstěhovala do jeho rodiště ve Vysokém Mýtě. Nebyla literárně ani vědecky činná, avšak jako intelektuálně založená dcera významné osobnosti udržovala společenské kontakty s příslušníky tehdejší české i slovenské kulturní elity. Můžeme u ní vidět jistou podobu s Alicí Masarykovou, avšak Zdenka žila v době, kdy ženy ještě nemohly dosáhnout vyššího vzdělání. Ve Vídni Šemberovi bydleli ve stejném domě jako rodina slovenského básníka Jan Kollára. Navštěvoval je František Palacký, František Ladislav Rieger, Jan Evangelista Purkyně a mnozí další. Později Zdenku pojilo přátelství také se spisovatelkou Terézou Novákovou či spisovatelem Jaroslavem Vrchlickým.



## STUDENTEM ARABŠTINY A ADEPTEM ORIENTÁLNÍ AKADEMIE

V závěru gymnaziálních studií Masaryk navštěvoval kurzy arabštiny na věhlasné tereziánské *Orientální akademii* (později přejmenované na *Konzulární akademii*, dnes *Diplomatická akademie*) a dokonce na ni složil i zkoušky. Prestižní škola tehdy jako jediná na světě poskytovala vzdělání v oboru mezinárodních vztahů a vychovávala diplomaty pro celou Evropu. Studovali na ní dokonce i někteří panovníci. V roce 1848 byla zpřístupněna měšťanům, nicméně stále přežívala praxe obsazování diplomatických postů téměř výhradně šlechtici. Proto si Masaryk studium na této elitní škole nakonec rozmyslel.

Doklad o úspěšném absolvování studia na vídeňské filozofické fakultě z roku 1876.

